

Лекція № 2. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Мета: визначити сутність поняття «інституційно-правового механізму міжнародних організацій», вивчити склад, структура та компетенції органів міжнародних організацій.

План

1. Поняття інституційно-правового механізму міжнародних організацій: основні засади та принципи функціонування.
2. Головні органи міжнародної організації.
3. Квazіпарламентські органи міжнародних організацій: особливості їх формування та участі у функціонуванні організації.
4. Судові органи міжнародних організацій.

Основні поняття терміни і поняття

Інституційно-правовий механізм, орган міжнародної влади, компетенція, квазіпарламентські органи, судові органи

Основні теоретичні положення

1 Поняття інституційно-правового механізму міжнародних організацій: основні засади та принципи функціонування

Кожна організація визначає свої цілі, сферу компетенції, функції, організаційну структуру, механізм прийняття рішень та їх виконання. Найперше, з чого починається організація, – це визначення цілей її діяльності. Наприклад, Ліга Націй поставила перед собою недосяжну мету: зберегти мир в умовах, коли суперечки між її головними учасниками досягли апогею, а фашистська ідеологія виключає розумні компроміси.

Цілі міжнародних організацій поділяються на *головну і підпорядковані*. Головна ціль (мета) організації визначає, для чого, власне, її засновники вирішили згуртуватися. Часто головна мета формулюється досить чітко. Наприклад, «сприяння економічному розвитку»; «зміцнення світової економіки» та ін. Підпорядковані цілі конкретизують, розкривають суть головної мети. Головні й підпорядковані цілі організації можна розмежувати не завжди.

Цілі міжнародної організації, а також принципи її діяльності записуються в Статуті, який являє собою установчий документ. Всі члени організації повинні в своїх діях дотримуватися основних положень Статуту. Цілі організацій в значній мірі окреслюють рамки її компетенції. Компетенція організації – це об'єкт, сфера предметної діяльності, коло проблем, якими вона буде займатись. Окрім цього, в поняття компетенції входить комплекс повноважень, якими організація наділяється для виконання

своїх функцій. В залежності від кола проблем, якими займаються організації, вони поділяються на організації загальної компетенції й організації спеціальної компетенції. Організації загальної компетенції відають зразу великою кількістю сфер міжнародної діяльності – економічною, політичною, культурною, екологічною, соціальною, тощо. Наприклад, компетенція МВФ – регулювання міжнародної валютної системи і надання короткострокових кредитів. В розвитку міжнародних організацій існує тенденція до розширення меж їх компетенції аж до появи елементів наднаціональності в їх функціональній структурі. Це означає, що держава-член передає добровільно організації частину своїх суверенних прав.

Виходячи з цілей та компетенції організації визначаються її функції. Функціями міжнародної організації вважається зовнішній прояв її діяльності по виконанню своїх завдань. Організація може виконувати свої функції в межах визначеної компетенції. Функції поділяються на головну, регулюючі, координуючі, контролюючі й оперативні. Головна функція полягає у визначенні відповідності інтересів учасників організації її цілям. Вона тісно пов'язана із змістом компетенції організації. Наприклад, головна функція ЮНІДО: «являти собою світовий форум з питань промислового розвитку». Регулюючі функції полягають у розробці стандартів поведінки членів організації, методів і форм досягнення цілей, а також в регулюванні відносин з іншими суб'єктами міжнародного права. Суть координуючої функції полягає в узгодженні інтересів і дій учасників організації. Це особливо важливо для організації універсального характеру, з широкими сферами діяльності, великою кількістю членів й різноманітністю цілей. Оперативні функції полягають у виконанні конкретної роботи організації відповідно з її цілями й компетенцією.

2 Головні органи міжнародної організації

У зміст поняття органів міжнародної організації входять такі ознаки: це складова частина міжнародної організації, її структурна ланка; орган створюється на підставі установчих чи інших актів міжнародної організації; він наділений визначеною компетенцією, повноваженнями та функціями; він володіє внутрішньою структурою і має певний склад; розроблено порядок прийняття ним рішень; в установчому чи інших актах закріплений його правовий статус.

Положення про компетенції міжнародної організації в цілому тісно пов'язані з компетенцією її органів. Компетенція органу міжнародної організації визначається в установчому акті або в інших міжнародних угодах і носить договірний характер. Вона не може бути довільно змінена без згоди держав - членів міжнародної організації, вираженого у відповідній формі.

Органи міжнародної організації можна класифікувати за різними критеріями. Виходячи з характеру членства можна виділити органи міжурядові, міжпарламентські, адміністративні, складаються з осіб в особистій якості, за участю представників різних соціальних груп

(наприклад, представники від профспілок і підприємців в органах Міжнародної організації праці).

Найбільш важливими органами є міжурядові, в які держави-члени направляють своїх представників,

Право міжнародних організацій мають відповідні повноваження і діють від імені урядів.

Зовсім необов'язково, щоб представники були дипломатами. У ряді організацій потрібно, щоб представником був відповідний спеціаліст (наприклад, особа, яка має медичну освіту, – для Всесвітньої організації охорони здоров'я або фахівець у галузі культури – для ЮНЕСКО).

Міжпарламентські органи характерні головним чином для регіональних організацій. Їх учасники або безпосередньо обираються населенням держав-членів шляхом загальних прямих виборів (Європейський парламент), або призначаються національними парламентами (Парламентська асамблея Ради Європи). У більшості випадків парламентські органи обмежуються прийняттям рекомендацій.

Адміністративні органи є важливою структурною ланкою у всіх без винятку міжнародних організаціях. Вони складаються з міжнародних посадових осіб, які перебувають на службі в міжнародній організації і відповідальних тільки перед нею. Набираються такі особи відповідно до встановлених для держав-членів квотами на контрактній основі.

Досить істотну роль у діяльності міжнародних організацій відіграють органи, що складаються з осіб в особистій якості (наприклад, арбітражні та судові органи, комітети експертів).

Виходячи з числа членів можна виділити два типи органів: пленарні, складаються з усіх держав-членів, і органи обмеженого складу.

В організаціях з найбільш демократичною структурою пленарний орган, як правило, визначає політику організації. За ним резервуються рішення з найбільш фундаментальних питань: визначення загальної політики організації та її принципів; прийняття проектів конвенцій і рекомендацій; бюджетні та фінансові питання; перегляд статуту і прийняття поправок до нього; питання, пов'язані з членством в організації: прийом, виключення, призупинення прав і привілеїв та ін.

Для характеристики органів міжнародних організацій можливе застосування та інших критеріїв: наприклад, ієрархія органів (головні і допоміжні), періодичність засідань (постійні і сесійні) та ін.

Класифікувати органи міжнародної організації можна за різними критеріями. Найчастіше застосовується функціональний принцип. Згідно з ним органи поділяються на *вищі, виконавчі, допоміжні, контролюючі й адміністративні*.

Вищі (головні) органи відають найважливішими сферами діяльності організації, приймають рішення з найважливіших питань, причому ці рішення остаточні. Вищий орган визначає загальну політику організації, її принципи; розглядає бюджетні й фінансові питання; має право переглянути й доповнити статут; приймає рішення щодо вступу нових членів до організації

або виключення із її складу. Проте вищі органи не виконують оперативних функцій. Найчастіше до складу вищих органів входять представники усіх держав, і тоді такий орган називається пленарним.

Виконавчі органи впроваджують у життя рішення і постанови, що приймаються вищим та деякими іншими органами. Вони здійснюють оперативні функції і (за окремими винятками) не займаються законотворчою діяльністю. Виконавчі органи різних організацій 38 мають специфічні назви і склад. Виконавчий орган не обов'язково складається із обмеженої кількості членів, іноді в нього входять представники всіх держав-членів.

Адміністративні органи також мають справу з виконанням поточних функцій. Але їхній ранг поступається рангові виконавчих органів. Адміністративні органи займаються повсякденною організаційною роботою, яка спрямована переважно на внутрішні справи організації. Найчастіше ці функції виконує секретаріат. В його сферу входить підготування документації до проведення конференцій та нарад; організація й проведення переговорів між організацією й іншими суб'єктами міжнародного права; організація технічної допомоги державам-членам; матеріально-технічне забезпечення організації. Взагалі, функції секретаріату дещо ширші за суто адміністративні. Часто він являє собою орган з дуже розгалуженою сферою компетенції. Хоча секретаріат займає підпорядковане місце в організаційній структурі, часто його очолює особа, що знаходиться на вершині ієрархічної піраміди і є головним її представником в міжнародних відносинах.

Решта органів міжнародних організацій називається допоміжними. Кожний такий орган здійснює якусь одну, чітко визначену функцію. Назва «допоміжний» – досить умовна, бо часто функція, яку виконує орган, має важливе значення. Але ці органи не займаються правотворчою діяльністю, в своїх діях вони підпорядковані вищому, а то й виконавчому органам.

3 Квзіпарламентські органи міжнародних організацій: особливості їх формування та участі у функціонуванні організації

Крім функціонального, є й інші критерії класифікації органів міжнародних організацій. Виходячи з характеру членства, виокремлюються: міжурядові, міжпарламентські органи, органи, що скла даються з осіб в особовій якості, органи, що складаються із національних комітетів та груп. Найпоширенішим типом органів за цією класифікацією є міжурядові (квзіпарламентські) органи. Вони складаються з осіб, призначених урядами держав-членів. Це можуть бути голови держав, голови урядів, міністри, дипломати. Міжурядові органи утворені практично в усіх міждержавних організаціях, в тому числі економічних (МДЕО). Міжпарламентські органи складаються із депутатів, які або обираються населенням країн-членів у процесі загальних прямих виборів (Європейський парламент), або призначаються національними парламентами. Звичайно міжпарламентські органи притаманні регіональним організаціям. Так, Європейський Союз має Європейський парламент, Рада Європи – Парламентську Асамблею.

Міжпарламентські органи звичайно приймають рішення рекомендаційного характеру; до певної межі вони виконують функції контролю щодо діяльності виконавчих органів.

Європейській парламент ЄС має дещо ширші повноваження: він має право приймати постанови й директиви. Особливістю міжпарламентських органів є те, що депутати в них гуртуються не за країнами, а за партійною належністю. Органи з осіб особливої якості характерні здебільшого для неурядових міжнародних організацій. Такі органи складаються з фахівців високої кваліфікації, вчених, юристів, економістів, працівників культури тощо. Наприклад, органи Римського клубу складаються з провідних вчених світу. Але й в міждержавних організаціях є органи, в яких працюють переважно не офіційні представники держав, а особи, найняті за контрактом або запрошені як високо кваліфіковані фахівці.

У Міжнародній фінансовій корпорації (МФК) є два органи, що складаються з осіб в особовій якості: Банківська консультативна комісія та Діловий консультативний комітет. Перший орган складається з 10 керівників провідних фінансових інститутів; другий – з провідних промисловиків, банкірів і державних діячів, які мають неабиякий досвід в питаннях бізнесу. Органи з комітетів та груп характерні переважно для неурядових організацій. Вони складаються з національних комітетів країн (наприклад, національні осередки Червоного Хреста), груп, корпорацій, компаній, фірм, національних підприємницьких організацій тощо.

4 Судові органи міжнародних організацій

Специфічним контрольним органом є міжнародні суди. Вони не тільки розв'язують суперечки між членами організацій, але й слідкують за дотриманням норм і принципів поведінки, що записані в статуті. Таким органом є, зокрема, Міжнародний Суд ООН, який надає юридичні консультації й складає висновки по важливим правовим питанням. Суди є також в багатьох регіональних організаціях: ОБСЄ (Арбітражний і мировий суд), ЄС (Європейський суд), СНД (Економічний суд) та ін. На відміну від більшості інших органів, де рішення мають переважно рекомендаційний характер, постанови міжнародних судів обов'язкові до виконання.

Питання для самоконтролю

Література:

1. Міжнародні організації [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Ковалевський, Ю. Г. Козак, С. Г. Грищенко [та ін.]; ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського. – К. : ЦУЛ, 2003. – 287 с.
2. Міжнародні організації [Текст] : навч. посіб. / [О. С. Кучик, І. Р. Суховолець, А. Б. Стельмах та ін.] ; за ред. О. С. Кучика ; М –во освіти і

науки України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Ф –т міжнар. відносин. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Знання, 2007. – 749 с.

3. Мокій А. І. Міжнародні організації [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. І. Мокій, Т. П. Яхно, І. Г. Бабець ; М-во освіти і науки України, Вищ. навч. закл. УКООПСІЛККИ "Львів. комерц. акад.". – К. : Центр учбової л-ри, 2011. – 279 с